

ความชุกและปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเกิดอาการปวดไหล่ในผู้ป่วยอัมพาตครึ่งซีก :
กรณีศึกษาที่หน่วยงานกายภาพบำบัด โรงพยาบาลบุรีรัมย์

**Prevalence and Factors associated with Shoulder Pain in Hemiplegic patients :
A Study at the Department of Physical Therapy, Buriram Hospital**

เพตินจิตร ธราเสาวรภัย*

วิชัย อิงพินิจพงศ์**

พิศมัย มะลิลา**

ABSTRACT

- Objectives :** To study the prevalence and factors associated with Shoulder pain in hemiplegic patients at the department of Physical Therapy, Buriram Hospital.
- Study design :** Descriptive study.
- Setting :** Department of physical therapy, Buriram hospital, Buriram province.
- Subject :** Fourteen hemiplegic patients who were referred to the department of Physical Therapy for rehabilitation in July 2003. They had been followed - up once a month until Jan 2004.
- Method :** All hemiplegic patients were assessed by a physical therapist on occurrence of shoulder pain, sensory and motor deficits, quality of movement, and activity of daily living. Then, they were given a rehabilitation program for 2 - 3 times during admission in the hospital. After being discharge from the hospital, they were visited by the physical therapist and given a handbook for caring patients with hemiplegia so that they could look after themselves at home. Monthly follow-ups, including reassessment and suggestions, had been done for six visits
- Result :** Five of 14 hemiplegic patients (36%) had shoulder pain during the first three months after stroke. However, at the sixth month, only two patients (14.3%) were found to have shoulder pain. It was that sensory and motor deficits were factors associated with the occurrence of shoulder pain.
- Conclusion :** Prevalence of shoulder pain in patients with hemiplegia was found to be high. sensory and motor deficits after stroke were associated with the occurrence of shoulder pain. Early rehabilitation with a handbook of patient care, and regularly home visit for follow-up were recommended.
- Key word :** shoulder pain, hemiplegia.

---

*หน่วยงานกายภาพบำบัด กลุ่มงานเวชกรรมฟื้นฟู โรงพยาบาลบุรีรัมย์

**ภาควิชากายภาพบำบัด คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทคัดย่อ

- วัตถุประสงค์ :** เพื่อศึกษาความชุกและปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเกิดอาการปวดไหล่ในผู้ป่วยอัมพาตครึ่งซีก; กรณีศึกษาที่หน่วยงานกายภาพบำบัดโรงพยาบาลบุรีรัมย์
- รูปแบบการวิจัย :** การวิจัยเชิงพรรณนา
- สถานที่ทำการวิจัย :** หน่วยงานกายภาพบำบัด โรงพยาบาลบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
- กลุ่มตัวอย่าง :** ผู้ป่วยอัมพาตครึ่งซีก 14 ราย ที่มารับการรักษาที่หน่วยงานกายภาพบำบัดโรงพยาบาลบุรีรัมย์ ช่วงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2546 และได้รับการติดตามประเมินผลทุกเดือน จนถึงเดือนมกราคม 2547
- การวัดผล :** การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาโดยใช้สถิติแจกแจงความถี่ของจำนวนนับ ค่าร้อยละและค่าเฉลี่ย
- วิธีการศึกษา :** ผู้ป่วยทุกรายจะได้รับการซักประวัติและตรวจร่างกายโดยนักกายภาพบำบัดในด้านการระบบประสาท ระบบการควบคุมการเคลื่อนไหว และกิจวัตรประจำวัน เพื่อตรวจประเมินสาเหตุของอาการปวดไหล่ ขณะรักษาที่โรงพยาบาล ผู้ป่วยได้รับการรักษาทางกายภาพบำบัด 2-3 ครั้ง หลังจากออกจากโรงพยาบาล ผู้ป่วยจะได้รับการติดตามประเมินผลทุกเดือน เป็นจำนวน 6 ครั้ง โดยนักกายภาพบำบัดพร้อมกับได้รับคู่มือการฟื้นฟูสมรรถภาพ
- ผลการศึกษา :** ผู้ป่วยอัมพาตครึ่งซีก 5 คน ในจำนวน 14 คน (36%) มีอาการปวดไหล่ ในช่วง 3 เดือนแรก และในเดือนที่ 6 พบว่ามีผู้ป่วยอัมพาต 2 คน (14.3%) มีอาการปวดไหล่ ซึ่งให้เห็นว่าความผิดปกติในระบบประสาทและการควบคุมการเคลื่อนไหวเป็นปัจจัยที่มีส่วนในการทำให้เกิดอาการปวดไหล่
- สรุปผล :** ความชุกของการเกิดอาการปวดไหล่ในผู้ป่วยอัมพาตพบได้บ่อยและความผิดปกติ ของระบบประสาทและการควบคุมการเคลื่อนไหวมีส่วนสัมพันธ์กับการเกิดอาการปวดไหล่ในผู้ป่วยอัมพาตครึ่งซีก

อัมพาต ตามพจนานุกรม ฉบับบัณฑิตยสถานให้คำจำกัดความว่า คือ โรคที่ทำให้อวัยวะบางส่วนเช่น แขน ขา เป็นต้นตายไปกระดูกไม้ได้⁽¹⁾ ส่วนใหญ่เมื่อเป็นแล้วจะเกิดกับแขน ขา ลำตัว รวมถึงใบหน้าซีกเดียวกันจึงเรียกว่า อัมพาตครึ่งซีก⁽²⁾ ในประเทศไทยมีการศึกษา พบว่า อัตราป่วยของผู้ป่วยอัมพาตอยู่ในอัตราสูงถึง 690 ต่อประชากรแสนคน และผู้ป่วยอัมพาตทั่วๆ ไปจะมีอัตราการตาย 20-25% ของผู้ป่วยทั้งหมด ดังนั้นในปีหนึ่งๆ ประเทศไทยจะมีผู้ป่วยอัมพาตเพิ่มขึ้นปีละราว 1 แสนคนทุกๆ ปี จะเห็นว่าปัญหาอัมพาตเป็นปัญหาใหญ่และสำคัญทางสาธารณสุขของประเทศ⁽¹⁾ อัมพาตไม่เพียงแต่มีผลต่อผู้ป่วยเท่านั้น ยังมีผลกระทบต่อครอบครัวเป็นอย่างมากในหลายๆ ด้าน เช่น ด้านเวลา ค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการรักษาพยาบาล การขาดรายได้ของครอบครัว ส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจโดยรวม สาเหตุหลักของอัมพาตครึ่งซีกนั้นเกิดจากภาวะที่สมองขาดเลือดหรือเลือดไปเลี้ยงสมองไม่เพียงพอทำให้ผู้ป่วยแสดงอาการอ่อนแรงของร่างกาย^(1,3) ดังนั้นเมื่อกล้ามเนื้ออ่อนแรงและความตึงตัวของกล้ามเนื้อผิดปกติทำให้ผู้ป่วยมีการเคลื่อนไหวที่ผิดปกติ ส่งผลให้เกิดปัญหาแทรกซ้อนอื่นๆ ตามมา เช่น การเคลื่อนไหวของข้อไหล่ อาการปวดไหล่ การหดสั้นของกล้ามเนื้อ⁽⁴⁾

อาการปวดไหล่เป็นปัญหาแทรกซ้อนที่พบได้บ่อยในผู้ป่วยอัมพาตครึ่งซีก และเป็น

ปัญหาที่สำคัญโดยพบว่า ผู้ป่วยอัมพาตครึ่งซีกจะมีปัญหา ปวดไหล่มากกว่า 70%^(1,5) อาการปวดไหล่สามารถพบได้ตั้งแต่วะยะแรก หรือเกิดขึ้นภายหลังได้^(4,6) ผลของการปวดไหล่จะส่งผลกระทบต่อการทำงานของกล้ามเนื้อไหล่⁽⁶⁾ ขัดขวางการฟื้นฟูสภาพของผู้ป่วยทั้งทางด้านเคลื่อนไหวย้ายตัวการทำกิจวัตรประจำวัน และการรักษา⁽⁷⁾ รวมทั้งมีผลต่อภาวะจิตใจของผู้ป่วยด้วย สาเหตุของอาการปวดไหล่ นั้นยังไม่สามารถระบุได้ชัดเจน มีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น การผิดรูปของแนวกระดูก หรือข้อไหล่หลุด การเกิดพังผืดหรือการลดลงขององศาการเคลื่อนไหวของข้อไหล่ การฉีกขาดของกล้ามเนื้อกลุ่มรอบๆ หัวไหล่ หรือถุงหุ้มข้อไหล่อักเสบ (capsulitis)^(8,9) หรืออาจเกิดจากปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการปวดไหล่ได้ สำหรับสถานการณ์ผู้ป่วยอัมพาตครึ่งซีกในโรงพยาบาลบุรีรัมย์ ในแต่ละปีพบว่าผู้ป่วยอัมพาตจำนวนมากที่มารับการรักษาฟื้นฟูทางกายภาพบำบัดโดยมีผู้ป่วยในปี พ.ศ. 2546 จำนวน 672 คนซึ่งผู้ป่วยเหล่านี้มีจำนวนวันนอนโรงพยาบาลเฉลี่ยประมาณ 3-5 วัน เนื่องจากผู้ป่วยส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตนอกเมืองที่ห่างไกล ไม่สะดวกในการเดินทางมารับการรักษาฟื้นฟูทางกายภาพบำบัดได้ การดูแลรักษาทางกายภาพบำบัดส่วนใหญ่มุ่งเน้นการสอนโปรแกรมการฟื้นฟูที่บ้านโดยญาติ ดังนั้นการศึกษาจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความชุกและปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเกิดอาการปวดไหล่ใน

ผู้ป่วยอัมพาตครึ่งซีก กรณีศึกษาที่หน่วยงาน
กายภาพบำบัดโรงพยาบาลบุรีรัมย์

วิธีการ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรของการวิจัยครั้งนี้คือผู้ป่วยที่
แพทย์วินิจฉัยว่าเป็นอัมพาตครึ่งซีกจากโรค
หลอดเลือดสมองที่มารับการรักษาที่หน่วยงาน
กายภาพบำบัด โรงพยาบาลบุรีรัมย์ ตั้งแต่วันที่
1 กรกฎาคม 2546 ถึงวันที่ 31 กรกฎาคม 2546
ทั้งเพศชายและเพศหญิงทุกช่วงอายุ มีภูมิลำเนา
อยู่ในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวนทั้งสิ้น 14 ราย
หลังจากนั้นออกติดตามประเมินผล ระหว่างวันที่
1 สิงหาคม 2546 ถึงวันที่ 31 มกราคม 2547

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น
2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 แบบสัมภาษณ์ข้อมูล
ทั่วไปของผู้ป่วย ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับ
การศึกษา สถานภาพสมรส รายได้ และลักษณะ
ครอบครัว และส่วนที่ 2 คือ การตรวจประเมิน
ทางร่างกาย โดยวิธีทางกายภาพบำบัดในระบบ
ประสาทและระบบกล้ามเนื้อกระดูกและข้อการ
สร้างเครื่องมือ มีดังนี้

1. ศึกษาทฤษฎีเอกสารตำรางานวิจัยที่
เกี่ยวข้องรวมถึงการใช้ประสบการณ์ของผู้วิจัยที่
เคยดูแลรักษาผู้ป่วยอัมพาตครึ่งซีก หลังจากนั้น
ได้ศึกษาการปฏิบัติการสัมภาษณ์ประวัติและ

ตรวจร่างกาย โดยผู้วิจัยทำการศึกษานำร่องและ
ประเมินปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ประวัติและ
ตรวจร่างกายให้สอดคล้องเหมาะสม

2. หากคุณภาพเครื่องมือที่สร้างขึ้นโดย
ให้ผู้เชี่ยวชาญซึ่งประกอบด้วยอาจารย์ภาควิชา
กายภาพบำบัด คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น พิจารณาลักษณะความตรงตามเนื้อหา
ของแบบสัมภาษณ์และตรวจร่างกาย แล้วนำ
เครื่องมือที่ผ่านการตรวจสอบมาปรับปรุงเพื่อให้
ได้เครื่องมือที่สมบูรณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง
โดยทำการรวบรวมขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยส่งหนังสือขออนุมัติการเก็บ
รวบรวมข้อมูลถึงผู้อำนวยการโรงพยาบาลบุรีรัมย์
2. ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ป่วย
อัมพาตครึ่งซีกที่มารับการรักษาที่แผนกกายภาพ
บำบัดโรงพยาบาลบุรีรัมย์ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม
2546 ถึง วันที่ 31 กรกฎาคม 2546
3. ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูล ในระหว่าง
เดือน สิงหาคม 2546 ถึงเดือน มกราคม 2547
จำนวน 14 ราย โดย ออกเยี่ยมติดตามประเมิน
ผล ทุกวันเสาร์ และวันอาทิตย์ เวลา 08.00-
16.00 น.
4. ผู้วิจัยเดินทางไปยังที่พักอาศัยของ
ผู้ป่วยอัมพาตครึ่งซีกและแนะนำตนเองกับผู้ป่วย
และญาติอธิบายวัตถุประสงค์ในการทำวิจัยเพื่อ

ขอความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์และตรวจร่างกายรวมทั้งการรักษา

5. เมื่อผู้ป่วยและญาติยินดีตอบแบบสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะเริ่มสัมภาษณ์โดยอธิบายคำชี้แจงในการตอบแบบสัมภาษณ์ จากนั้นจึงเริ่มสัมภาษณ์ในการสัมภาษณ์ผู้ป่วยแต่ละรายจะใช้เวลาในการสัมภาษณ์ประมาณ 30 นาที ซึ่งในระหว่างการสัมภาษณ์หากข้อความใดไม่ชัดเจนผู้ป่วยและญาติสามารถ ชักถามได้ตลอดเวลา

6. ผู้วิจัยตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ทุกรายการอย่างละเอียดอีกครั้งก่อนเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนถูกต้องทุกข้อ

7. ผู้วิจัยจะทำการตรวจร่างกายผู้ป่วยด้วยวิธีการทางกายภาพบำบัดโดยละเอียดทุกรายการที่สามารถตรวจได้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนถูกต้อง

8. ผู้วิจัยจะให้โปรแกรมการรักษาด้วยวิธีทางกายภาพบำบัดแก่ผู้ป่วยและญาติตามความเหมาะสมสำหรับผู้ป่วยแต่ละรายและให้คู่มือการดูแลผู้ป่วยอัมพาตครึ่งซีกแก่ผู้ป่วยทุกรายซึ่งในคู่มือประกอบด้วย ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอัมพาตครึ่งซีก ปัญหาที่พบและภาวะแทรกซ้อนในผู้ป่วยอัมพาตครึ่งซีก การรักษาผู้ป่วยอัมพาตครึ่งซีก การจัดทำทางสำหรับผู้ป่วยอัมพาตครึ่งซีก การออกกำลังกายโดยผู้อื่นทำให้ การออกกำลังกายด้วยตนเอง, การเคลื่อนย้ายผู้ป่วยอัมพาตครึ่งซีก และการฝึกเดิน

9. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามและตรวจร่างกายทุกชุดมาให้คะแนนตามเกณฑ์และบันทึกข้อมูลตามเกณฑ์ที่กำหนดหลังจากนั้นจึงนำคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์ทางสถิติต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ SPSS โดยวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปโดยแจกแจงความถี่และคำนวณค่าร้อยละ
2. ทดสอบค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของข้อมูลทั่วไปจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ รายได้ โดยใช้สถิติการทดสอบที (T-Test) แบบ 2 ทาง (two Tailed Test)

ผลการศึกษา

1. ข้อมูลทั่วไป; จากการติดตามผู้ป่วยจำนวน 14 ราย ที่มารับการรักษาทางกายภาพบำบัด ณ โรงพยาบาลบุรีรัมย์ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2546 และมีการติดตามเยี่ยมประเมินผลการฟื้นฟูสมรรถภาพที่บ้านเป็นระยะเวลา 6 เดือน จากเดือนสิงหาคม 2546 ถึง เดือนมกราคม 2547 พบว่า ผู้ป่วยมีอายุเฉลี่ย 60.07 ± 10.35 มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา 13 คน (92.9%) และระดับมัธยมศึกษา/อนุปริญญา 1 คน (7.1%) ด้านการประกอบอาชีพพบว่าไม่ได้ทำงาน 7 คน

(50%) อาชีพเกษตรกร 5 คน (35.7%) และอาชีพค้าขาย 2 คน (14.3%) ส่วนใหญ่ผู้ป่วยมีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท 11 คน (78.6%) ข้อมูล ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ป่วย

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	ค่าเฉลี่ย	SD
1. เพศ				
ชาย	8	57.1	-	-
หญิง	6	42.9	-	-
2. อายุ			60.07	10.35
- ต่ำกว่า 49 ปี	2	14.29		
- 50- 59 ปี	4	28.57		
- 60-69 ปี	5	35.71		
- 70 ปีขึ้นไป	3	21.43		
3. สถานภาพ				
คู่	12	85.7		
หม้าย	2	14.3		
4. การศึกษา				
ประถมศึกษา / ต่ำกว่า	13	92.9		
มัธยมศึกษา / อนุปริญญา	1	7.1		
5. อาชีพ				
ไม่ได้ทำงาน	7	50.0		
เกษตรกร	5	35.7		
ค้าขาย	2	14.3		
6. รายได้				
- ต่ำกว่า 5,000 บาท	11	78.6		
- 5,000 - 10,000 บาท	2	14.3		
มากกว่า 15,000 บาท	1	7.1		

ข้อมูลด้านการรักษา

ผู้ป่วยได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพน้อยกว่า 10 ครั้ง (100%) โดยโปรแกรมการรักษาทางกายภาพบำบัดที่ได้รับครั้งแรก ประกอบด้วย การออกกำลังกายแบบผู้อื่นทำให้ (Passive exercise) การออกกำลังกายแบบทำเอง (Active exercise) การฝึกกิจวัตรประจำวัน (ADL ; Activity daily living) การฝึกยืนหรือเดินตามความสามารถของผู้ป่วย ผู้ช่วยเหลือในการฝึกขณะอยู่ที่บ้าน คือบุตร (28.6%) สามเณร/ภรรยา (คู่สมรส) ผู้ป่วยฝึกเอง (64.2%) หรือญาติ (14.2%)

การตรวจร่างกายทั่วไปพบว่าผู้ป่วยทุกรายมีสติสัมปชัญญะดี (100%) เข้าใจและให้ความร่วมมือในการรักษาดี (92.9%)

2. การตรวจจากการสังเกต พบว่ามี การเคลื่อนของข้อไหล่ (subluxation) ในระดับ 1 จำนวน 4 ราย

ตารางที่ 2 ประสาทสัมผัส (Light touch and Pin Prick)

เดือนที่	ประสาทสัมผัสเบา		ประสาทสัมผัสชนิดเข็มทิ่ม	
	ผิดปกติ	ปกติ	ผิดปกติ	ปกติ
1	2 (14.3%)	12 (85.7%)	2 (14.3%)	12 (85.7%)
2	1 (7.1%)	13 (92.9%)	1 (7.1%)	13 (92.9%)
3	1 (7.1%)	13 (92.9%)	-	14 (100%)
4	-	14 (100%)	-	14 (100%)
5	-	14 (100%)	-	14 (100%)
6	-	14 (100%)	-	14 (100%)

3. การตรวจข้อไหล่โดยวิธีการคลำ

ไม่พบอาการปวดเมื่อยของส่วนกระดูกและเอ็นของส่วน greater tuberosity, bicipital groove, subscapularis, pectoralis

4. การตรวจประสาทการรับสัมผัส

ชนิดสัมผัสเบา (Light touch) และชนิดเข็มทิ่ม (Pin pick)

การตรวจประสาทการรับสัมผัสเบาและสัมผัสชนิดเข็มทิ่มพบว่าเดือนที่ 1 จะพบความผิดปกติ 2 ราย (14.3%) เดือนที่ 2 และ 3 ประสาทการรับสัมผัสดีขึ้นโดยพบความผิดปกติ 1 คน (7.1%) และในเดือนที่ 4 ถึง 6 พบว่าประสาทสัมผัสปกติทุกราย ดังตารางที่ 4 ส่วนการรับรู้การเคลื่อนไหวของข้อต่อ (Proprioceptive) ปกติทั้ง 14 คน ดังตารางที่ 2 การรับรู้การเคลื่อนไหวของข้อต่อ (Proprioceptive) พบว่าปกติทั้ง 14 คน

5. การตรวจข้อไหล่โดยวิธีผู้อื่น

ทำให้ (Passive) พบว่าส่วนใหญ่มีองศาการเคลื่อนไหวปกติ การตรวจประเมินร่างกายความตึงตัวของกล้ามเนื้อ

อ่อนปวกเปียก หมายถึง ไม่มี ความตึงตัวของกล้ามเนื้อผู้ป่วยไม่มีแรงต้านต่อการเคลื่อนไหว

ความตึงตัวต่ำ หมายถึง กล้ามเนื้อมีความตึงตัวต่ำกว่าปกติ ผู้ป่วยไม่มีแรงต้านต่อการเคลื่อนไหว รู้สึก แขนขา ผู้ป่วยหนักกว่าปกติ

ความตึงตัวสูง หมายถึง กล้ามเนื้อมีความตึงตัวมากกว่าปกติแบ่งเป็น 3 ระดับดังนี้

ระดับ 1 กล้ามเนื้อมีความตึงตัวมีแรงต้านต่อการเคลื่อนไหวเล็กน้อย

ระดับ 2 กล้ามเนื้อมีความตึงตัวมีแรงต้านต่อการเคลื่อนไหวปานกลาง

ระดับ 3 กล้ามเนื้อมีความตึงตัวสูงมีแรงต้านต่อการเคลื่อนไหวมาก

การตรวจร่างกายของความตึงตัวของกล้ามเนื้อ ในส่วนระยางค์บน (Upper extremities) พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงความตึงตัวของกล้ามเนื้อใน 3 เดือนแรก และเดือนที่ 4 ถึง 6 ไม่พบการเปลี่ยนแปลงความตึงตัวของกล้ามเนื้อ โดยพบความตึงตัวกล้ามเนื้อปกติ 5 คน (35.71%) ความตึงตัวกล้ามเนื้อสูง (ระดับ 1) 9 คน (64.3%) ดังตารางที่ 3

ความตึงตัวของกล้ามเนื้อในส่วนระยางค์ล่าง (Lower extremities) พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงความตึงตัวของกล้ามเนื้อจากสูง (ระดับ 1) และต่ำ ไปเป็นปกติเพิ่มขึ้นในเดือนที่ 6 จำนวน 9 คน (64.3 %) ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 3 แสดงความตึงตัวของกล้ามเนื้อระยางค์บน (Muscle tone of upper extremities)

เดือนที่	ความตึงตัวของกล้ามเนื้อ			
	อ่อนปวกเปียก	ต่ำ	ปกติ	สูง (ระดับ 1)
1	1 (7.1%)	6 (42.9%)	1 (7.1%)	6 (42.9%)
2	-	4 (28.6%)	1 (7.1%)	9 (64.3%)
3	-	-	4 (28.6%)	10 (71.4%)
4	-	-	5 (35.7%)	9 (64.3%)
5	-	-	5 (35.7%)	9 (64.3%)
6	-	-	5 (35.71%)	9 (64.3%)

ตารางที่ 4 แสดงความตึงตัวของกล้ามเนื้อระยะกึ่งล่าง (Muscle tone of lower extremities)

เดือนที่	ความตึงตัวของกล้ามเนื้อ			
	อ่อนปวกเปียก	ต่ำ	ปกติ	สูง
1	-	8 (57.1 %)	3 (21.4 %)	3 (21.4 %)
2	-	8 (57.1 %)	3 (21.4 %)	3 (21.4 %)
3	-	6 (42.9 %)	5 (35.7 %)	3 (21.4 %)
4	-	5 (35.7 %)	7 (50.0%)	2 (14.3 %)
5	-	4 (28.6 %)	8 (57.1%)	2 (14.3 %)
6	-	4 (28.6 %)	9 (64.3 %)	1 (7.1 %)

การตรวจความยาวของกล้ามเนื้อ

กล้ามเนื้อตึง หมายถึง ข้อต่อหรือกล้ามเนื้อนั้น ๆสามารถถูกเคลื่อนไหวได้เต็มองศาการเคลื่อนไหวและมีแรงต้านของกล้ามเนื้อต่อการเคลื่อนไหวเพียงเล็กน้อย

กล้ามเนื้อหดสั้น หมายถึง ข้อต่อหรือ

กล้ามเนื้อนั้น ๆ สามารถถูกเคลื่อนไหวได้แต่ไม่เต็มองศาการเคลื่อนไหว และมีแรงต้านของกล้ามเนื้อต่อการเคลื่อนไหวมาก

การตรวจความยาวของกล้ามเนื้อไหล่ (muscle length) พบว่าในเดือนที่ 1 ถึง 6 กล้ามเนื้อที่มีความตึงลดลง ดังแสดงในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ความยาวของกล้ามเนื้อไหล่ (Muscle length of shoulder)

เดือนที่	ความยาวของกล้ามเนื้อ		
	ตึง (Tightness)	หดสั้น (Shortened)	ปกติ (Normal)
1	5 (35.7%)	-	9 (64.3%)
2	4 (28.6%)	1 (7.1%)	9 (64.3%)
3	4 (28.6%)	1 (7.1%)	9 (64.3%)
4	5 (35.7%)	1 (7.1%)	9 (64.3%)
5	4 (28.6%)	1 (7.1%)	9 (64.3%)
6	3 (21.4%)	1 (7.1%)	10 (71.4%)

ส่วนความยาวกล้ามเนื้อ ข้อศอก (elbow) พบว่า มีลักษณะตั้ง 5 คน (35.7%) และปกติ 9 คน (64.3%) ตลอด 6 เดือน ความยาวกล้ามเนื้อข้อมือ (wrist) พบว่ามีลักษณะตั้ง 1 คน (7.1%) ปกติ 13 คน (92.9%) ตลอด 6 เดือน ความยาวกล้ามเนื้ออุ้งเชิงกราน พบว่า มีลักษณะตั้ง 1 คน (7.1%) และปกติ 13 คน (92.9%)

6. การตรวจข้อไหล่โดยวิธีขยับเคลื่อนข้อแบบผู้อื่นทำให้ (Accessory movement) พบว่า ไม่มีอาการปวดและจำกัดการเคลื่อนไหวในทิศทางต่อไปนี้

- การเคลื่อนไหวในทิศทาง หน้า-หลัง (antero-posterior)

- การเคลื่อนไหวในทิศทาง หลัง-หน้า (postero-anterior)

- การเคลื่อนไหวในทิศทาง ศีรษะสู่ปลายเท้า (longitudinal cephalad)

- การเคลื่อนไหวในทิศทาง ปลายเท้าสู่ศีรษะ (longitudinal caudad)

ส่วนการเคลื่อนไหวในทิศทางหมุนขึ้นเต็มที่ (locking) และเคลื่อนไหวหนึ่งในสี่ส่วน (quadrant) พบว่า มีลักษณะเหมือนกัน โดยอาการปวดไหล่คือการตรวจพบว่ามีอาการปวดร่วมกับมีการจำกัดการเคลื่อนไหวของข้อไหลื่อดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 การเคลื่อนไหวข้อไหล่ในทิศทาง Locking และ Quadrant

เดือนที่	Locking and / or Quadrant		
	Pain	Pain & Limit	Normal
1	2 (14.3%)	3 (21.4%)	9 (64.3%)
2	2 (14.3%)	5 (35.7%)	7 (50%)
3	3 (21.4%)	5 (35.7%)	6 (42.9%)
4	2 (14.3%)	4 (28.6%)	8 (57.1%)
5	2 (14.3%)	3 (21.4%)	9 (64.3%)
6	3 (21.4%)	2 (14.3%)	9 (64.3%)

7. การตรวจคุณภาพการเคลื่อนไหว (Quality of Movement) และกิจวัตรประจำวัน (Activity Daily Living) พบว่าผู้ป่วยส่วนใหญ่สามารถทำการเคลื่อนไหวและสามารถช่วยเหลือตนเองได้บ้างโดยต้องใช้แรงช่วยเหลือเล็กน้อย (Minimum assistance)

วิจารณ์และสรุปผล

จากการตรวจความตึงตัวของกล้ามเนื้อ, การตรวจความยาวของกล้ามเนื้อและการตรวจประสาทสัมผัส (ดังตารางที่ 2,3,4 และ 5 ตามลำดับ) พบว่าในช่วง 1-3 เดือนแรกผู้ป่วยมีความตึงตัวของกล้ามเนื้อแบบอ่อนปวกเปียก, มีความตึงตัวของกล้ามเนื้อต่ำและสูงส่วนความยาวของกล้ามเนื้ออยู่ในลักษณะตึงรวมทั้งมีความผิดปกติในระบบประสาทสัมผัสทำให้ผู้ป่วยมีภาวะบกพร่องของระบบประสาทและการควบคุมการเคลื่อนไหวซึ่งการที่ผู้ป่วยอัมพาตครึ่งซีกมีปัญหาด้านการควบคุมการเคลื่อนไหวและบกพร่องด้านระบบประสาทรับรู้คือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาปวดไหล่⁽¹⁰⁾ ซึ่งสัมพันธ์กับผลการวิจัยนี้ ดังตารางที่ 6 ผลการตรวจ Locking และ Quadrant ใน 1-3 เดือนแรกพบว่าผู้ป่วยมีอาการปวดไหล่ และปวดไหล่ร่วมกับการจำกัดการเคลื่อนไหวของข้อไหล่ประมาณ 57.1% ส่วนในเดือนที่ 4-6 พบว่าปัญหาความตึงตัวของกล้ามเนื้อและปัญหาในระบบประสาทสัมผัสในผู้ป่วยเริ่มมีการ

ฟื้นตัวและกลับมาใกล้เคียงปกติทำให้มีผลต่อระบบความรู้สึกและการเคลื่อนไหวของข้อไหล่ที่ดีขึ้นสัมพันธ์กับผลการตรวจ Locking และ Quadrant (ดังตารางที่ 6) คือพบจำนวนผู้ป่วยที่มีปัญหาการปวดไหล่ร่วมกับการจำกัดการเคลื่อนไหวลดลงโดยในเดือนที่ 6 พบว่าผู้ป่วยที่มีอาการปวดไหล่มี 2 คนใน 14 คน (14.13%)

จากการซักประวัติผู้ป่วยไม่มีปัญหาปวดไหล่ในขณะที่พักและจากการตรวจร่างกายโดยการคลำกล้ามเนื้อเส้นเอ็นรอบๆ ข้อไหล่ไม่พบความผิดปกติหรือมีอาการปวด แต่เมื่อตรวจร่างกายโดยวิธีขยับข้อแบบผู้อื่นทำให้ (Accessory movement) จึงพบว่าผู้ป่วยมีอาการปวดข้อไหล่ จึงเป็นที่น่าสังเกตว่าอาการปวดไหล่ในผู้ป่วยอัมพาตครึ่งซีกนั้นการตรวจร่างกายที่ละเอียดจะทำให้สามารถตรวจวินิจฉัยปัญหาได้ในระยะแรกและจะมีส่วนช่วยในการดูแลรักษาตั้งแต่ในระยะเริ่มแรกเพื่อป้องกันการเกิดปัญหานี้เพิ่มขึ้นต่อไปได้

ข้อมูลจากการตรวจร่างกายในผู้ป่วยอัมพาตครึ่งซีกในการวิจัยนี้พบว่าผู้ป่วยส่วนใหญ่มีกุณภาพของการเคลื่อนไหวและความสามารถในการทำกิจวัตรประจำวันต่างๆ ได้ค่อนข้างดีในการเคลื่อนไหวอาศัยแรงช่วยเหลือเพียงเล็กน้อยเท่านั้นและสภาวะความตึงตัวของกล้ามเนื้อที่สูงนั้น อยู่ในระดับที่สูงเพียงเล็กน้อยและความตึงตัวของกล้ามเนื้อส่วนใหญ่ใกล้เคียงปกติ (ตารางที่ 3-4) รวมทั้งมีระบบประสาทสัมผัสที่

พื้นตัวใกล้เคียงปกติในเดือนที่ 4-6 (ตารางที่ 2) และปัญหาความยาวของกล้ามเนื้อมีลักษณะตึงเล็กน้อย (ตารางที่ 5) ปัจจัยเหล่านี้จึงมีส่วนในการทำให้ปัญหาปวดไหล่ในผู้ป่วยอัมพาตครึ่งซีกเกิดขึ้นได้น้อยลง ซึ่งจากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า ปัญหาปวดไหล่ในผู้ป่วยอัมพาตครึ่งซีกนั้นจะพบตั้งแต่ระยะแรกและปัญหานี้จะเพิ่มขึ้นตามระยะเวลา⁽¹⁰⁾

การวิจัยนี้มีนักกายภาพบำบัดออกเยี่ยมติดตามประเมินผลการตรวจร่างกายทุกเดือน พร้อมทั้งให้คำแนะนำ ปรับเปลี่ยนการรักษา รวมทั้งมีคู่มือที่เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยและญาติ เพื่อใช้ในการฟื้นฟูสมรรถภาพ ทำให้ผู้ป่วยสามารถดูแลตนเองได้และญาติมีความรู้ความเข้าใจที่จะดูแลฟื้นฟูสมรรถภาพได้ ทำให้เกิดการที่สมาชิกในครอบครัวสามารถมีส่วนร่วมในการช่วยฟื้นฟูเป็นอย่างดี จึงเป็นปัจจัยเสริมอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้ปัญหาปวดไหล่ในผู้ป่วยอัมพาตครึ่งซีกไม่เพิ่มขึ้นแม้เป็นระยะยาวเนื่องจากผู้ป่วยได้รับการดูแลอย่างดีและต่อเนื่องซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาที่ผ่านมา⁽¹⁰⁾

สรุป

ความชุกของการเกิดอาการปวดไหล่ในผู้ป่วยอัมพาตพบได้บ่อยและความผิดปกติของระบบประสาทและการควบคุมการเคลื่อนไหวมีส่วนสัมพันธ์กับการเกิดอาการปวดไหล่ในผู้ป่วยอัมพาตครึ่งซีก

ข้อเสนอแนะ

ผู้ป่วยอัมพาตควรได้รับการดูแลฟื้นฟูสมรรถภาพอย่างเหมาะสมและต่อเนื่องเพื่อลดปัญหาของอาการปวดไหล่

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณผู้อำนวยการโรงพยาบาลบุรีรัมย์ อดีตผู้อำนวยการโรงพยาบาลบุรีรัมย์ นายแพทย์อนุศักดิ์ ตั้งไพบูลย์ และบุคลากรงานกายภาพบำบัดโรงพยาบาลบุรีรัมย์ทุกท่านที่ได้มีส่วนในการวิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณภาควิชากายภาพบำบัด คณะเทคนิคการแพทย์ และบุคลากรห้องสมุดคณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สุดท้ายนี้ขอขอบคุณผู้ป่วยอัมพาตครึ่งซีกและครอบครัวทุกท่าน ที่ได้สละเวลาให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีจนงานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

1. สุรพงษ์ อัมพวันชัย. อัมพาตจากโรคหลอดเลือดสมอง. [google]. [cited 2004 Aug 30]. Available from :URL: <http://www.elib-online.Come/doctors/cva.Html>.
2. ชัยชน โลว์เจริญกุล. หากอัมพาตเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต . [google]. [cited 2004 May 12]. Available from : URL: <http://www.Md.chula.ac.th/public/medinfo/disease/paralysis/paralysis5.html>
3. Gardner MJ, Ong BC, Liporace F, Koval KJ. Orthopedic issues after cerebrovascular Accident. Am J Orthp 2002 Oct ; 31(10) : 559 - 68 [pub med]. [cited 2005 Jan 29]. Available from : URL : [http://www.ncbi.nlm.gov/entre2/query.fcgi?cmd=Retrieve&db=Pubmed &...](http://www.ncbi.nlm.gov/entre2/query.fcgi?cmd=Retrieve&db=Pubmed)
4. น้อมจิตต์ นวลเนตร์. อัมพาตครึ่งซีก... ท่านสามารถช่วยเขาได้. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : หจก. เอมี เทรดดิง, 2545.
5. Bender L, MC Kenna K. Hemiplegic shoulder pain : defining the problem and its Management. Disabil Rehabil 2001, Nov 10 : 23.
6. Chantraine A, Baribeault A, Uebelhart D, Gremion G. Shoulder Pain and Dysfunction In Hemiplegic : Effects of Functional Electrical Stimulation. Arch Phys Med Rehabil. 80, March 1999.
7. Walsh K ; Management of Shoulder Pain in Patients with Stroke. Postgrad Med J, Oct ; 77 (912) : 645-9, 2001.
8. Bohann RW. Shoulder Pain in Hemiplegia : Statistical Relationship with Five Variables. Arch Phys Med Rehabil. 67:514-516, 1986.
9. Danatelli RA. Clinics in Physical Therapy; Physical Therapy of the Shoulder. 3rd.ed. New York. Churchill Livingstone; 1997. p214-15.
10. Ratnasabapathy Y, Broad J, Baskett J, Pledger M, Marshall J, Bonita R. Shoulder Pain in people with a stroke : a population-base study. Clin Rehabil 2003 May ; 17 (3) : 304-11. Population-base study. Cli Rehabil 2003 May; 17 (3) : 304-11.